

Development of Short Term Multilingual courses (Sanskrit, Marathi, Gujrati) in Language Resource Centre

(Report)

PAC 23.17

Programme Coordinators

**Dr Ganga Mahto
Dr Suresh Makwana
Dr Venkat Suryavanshi**

**Regional Institute of Education, NCERT
Shyamala Hills, Bhopal**

Development of Short-Term Multilingual courses (Sanskrit, Marathi, Gujarati) in Language Resource Centre PAC-23.17

This PAC is taken on the suggestion of authorities including the director, NCERT, to create short term course in Sanskrit and regional languages.

Objectives: The LRC is developed with the following objectives

- To implement multilingual education of National Education Policy, 2020.
- To create multilingual teachers.
- To train the teachers to use multilingualism as a resource in the classroom
- To develop required language fluency in the teachers who are not familiar in the R1 (regional/local) language of the area in which the school is situated.
- To create digital language learning resources.
- To document and preserve the linguistic resources of the country, especially the potentially endangered languages.

Clientele Group

Pre-Service and In-Service Teachers of foundational and preparatory stage

Conduct of Activities:

There were three workshops proposed, one in each language i.e. Sanskrit, Gujarati and Marathi for 5 days to develop the self-learning materials. The workshops were conducted as per the proposed timeline and draft materials were developed. However, during the workshops, it was felt that one workshop in each language is required to finalise the self-learning materials.

Content and Highlights of the Developed Material:

Self-Learning Materials (SLM) has been created for 60 days' self-study. It is divided into three months having 20 days of self-learning.

The SLMs have following feature/parts:

- The Script and Alphabet
- The Vocabulary
- The Grammar
- Situational conversation: some popular phrases of daily use
- 10 popular stories of the language
- Some popular quote, sayings etc. of the language

Feedback Received: The SLMs are in the draft version only. The review work and course run were proposed in this year as PAC but unfortunately it was not approved. Once, approved the SLMs will be reviewed, refined and used for the course takers.

Development Team

1	Dr Achhelal	HOD, Barkutallah University
2	Dr Kripashankar Sharma	Central Sanskrit University, Bhopal
3	Dr Raman Mishra	Central Sanskrit University, Bhopal
4	Dr Sanjay Dubey	Ravindra Nath Tagore University, Bhopal
5	Dr Devkinandan	DEL, NCERT, HQ
6	Dr Wachaspati	DEL, NCERT, HQ
7	Mr Abhishek Tiwari	TGT Sanksrit, RIE, Bhopal

Sample Materials

The first three pages of study materials in each language is given below:

संस्कृतवाग्व्यवहारः

संस्कृतप्रावीण्य पाठ्यक्रमे
इत्यस्मिन् पुस्तके

पीएसी 23.17

कार्यक्रम संयोजक
डॉ गंगा महतो

क्षेत्रीय शिक्षा संस्थान
एनसीईआरटी, श्यामला हिल्स,
भोपाल-462002

प्रथमः पाठः

परिचयः

पाठ्यविन्दुः- मम नाम ..... । भवतः नाम ..... । भवत्याः नाम ..... ।

मम नाम
रमेशः ।

मम नाम

मम नाम

मम नाम

भवत्याः नाम

मम नाम

भवतः नाम

मम नाम रमेशः

मम नाम..... ।

भवतः नाम.....

भवत्याः नाम.....।

अवधेयम्

मम, भवतः, भवत्याः अवधेयविभक्तौ प्रयोगः कृतः अस्ति ।

मम - इकारान्तविलिट्ठगकस्य 'अस्मद्' शब्दस्य धर्मीविभक्त्येकवचनम् ।

भवतः - तकारान्तपुलित्ठगस्य भवच्छब्दस्य धर्मीविभक्त्येकवचनम्। भवत्याः
ईकारान्तश्रीलिट्ठगस्य भवतीशब्दस्य धर्मीविभक्त्येकवचनम् ।

अभ्यासकार्यम् -

उदाहरणं दृष्ट्वा वाक्यानि लिखन्तु ।

यथा -

१. देवः- भवतः नाम किम् ?

१. अवधः ..... ?

१. महिमा..... ?

२. किशोरः- मम नाम राकेशः ।

२. योगेशः ..... ।

२. शालिनी..... ।

नामानुगुणं प्रश्नं पृच्छत ।

उदा- १. नारायणः भवतः नाम किम् ?

२. श्रीशः " ..... ?

३. ललिता " ..... ?

અનુક્રમણિકા

<u>ક્રમ</u>	<u>પાઠ</u>	<u>પાના. નંબર</u>
૧.	પાઠ - ૧ અભિવાદન અને પરિચય	
૨.	પાઠ - ૨ સ્વર પરિચય	
૩.	પાઠ - ૩ વ્યંજન પરિચય	
૪.	પાઠ - ૪ લેખનરીતિ (ડ ઠ ડ ઢ ડ ડ)	
૫.	પાઠ - ૫ લેખનરીતિ (ટ ઢ ય થ)	
૬.	પાઠ - ૬ લેખનરીતિ (દ છ ઇ ઈ ઘ ધ)	
૭.	પાઠ - ૭ લેખનરીતિ (ઉ ઊ ગ ઝ ઞ)	
૮.	પાઠ - ૮ લેખનરીતિ (ર સ શ જ)	
૯.	પાઠ - ૯ લેખનરીતિ (ચ અ આ ઓ: એ આ ઓ ઔ)	
૧૦.	પાઠ - ૧૦ લેખનરીતિ (પ ષ ખ ઋ)	
૧૧.	પાઠ - ૧૧ લેખનરીતિ(ત ન મ ભ લ)	
૧૨.	પાઠ - ૧૨ લેખનરીતિ(વ બ ણ)	
૧૩.	પાઠ - ૧૩ બારાક્ષરી	
૧૪.	પાઠ - ૧૪ જોડાક્ષર (સાદા અક્ષર - ઊભી લીટી વગરના)	
૧૫.	પાઠ - ૧૫ જોડાક્ષર (ઊભી લીટી વાળા અક્ષરો)	
૧૬.	પાઠ - ૧૬ જોડાક્ષર (મિશ્ર)	
૧૭.	પાઠ - ૧૭ ચાલો, અંક શિખીએ.	
૧૮.	પાઠ - ૧૮ ગુજરાતી અપૂર્ણાંકો	
૧૯.	પાઠ - ૧૯ દર્શક વાચક	
૨૦ .	પાઠ - ૨૦ પુલ્લિંગ	
૨૧.	પાઠ - ૨૧ સ્ત્રીલિંગ	

પાઠ : ૧ - અભિવાદન અને પરિચય

નમસ્તે ભાઈઓ.

નમસ્તે બહેનો.

હું સીમા છું.

હું ગુજરાતમાં રહું છું.

હું ગુજરાતી છું.

હું શિક્ષિકા છું.

હું ગુજરાતી ભણાવું છું.

હું અત્યારે વર્ગમાં છું.

પાઠ -3 વ્યંજન પરિચય

ક	ખ	ગ	ઘ	ઙ	ચ	છ	જ	ઝ	ઞ
ka	kha	ga	gha	ṅa	ca	cha	ja	jha	ṇa
[kə]	[kʰə]	[gə]	[gʱə]	[ŋə]	[tʃə]	[tʃʰə]	[dʒə]	[dʒʱə]	[ɲə]
ટ	ઠ	ડ	ઢ	ણ	ત	થ	દ	ધ	ન
ṭa	ṭha	ḍa	ḍha	ṇa	ta	tha	da	dha	na
[ṭə]	[ṭʰə]	[ḍə]	[ḍʱə]	[ɳə]	[tə]	[tʰə]	[də]	[dʱə]	[nə]
પ	ફ	બ	ભ	મ	ય	ર	લ	વ	
pa	pha	ba	bha	ma	ya	ra	la	va	
[pə]	[fə]	[bə]	[bʱə]	[mə]	[jə]	[rə]	[lə]	[ʋə]	
શ	ષ	સ	હ	ળ	ક્ષ	ઞ			
śa	ṣa	sa	ha	ḷa	kṣa	gṇa			
[ʃə]	[ʃə]	[sə]	[hə]	[ɭə]	[kʃə]	[gɳə]			

मराठी संवाद

मराठी संवाद निपुणता विकास अभ्यासक्रम

पीएसी २३.१७

कार्यक्रम समन्वयक

डॉ. व्यंकट बाबूराव सूर्यवंशी

सामाजिक विज्ञान एवं मानविकी शिक्षा विभाग

क्षेत्रीय शिक्षा संस्थान, भोपाळ

क्षेत्रीय शिक्षा संस्थान (एनसीईआरटी), श्यामला हिल्स,

भोपाळ -462002

क्षेत्रीय शिक्षा संस्थान (एनसीईआरटी), भोपाळ
आयोजित

१५ ऑक्टोबर २०२४ ते १९ ऑक्टोबर २०२४

मराठी संवाद निपुणता निर्माण कार्यशाळा
विषयतज्ज्ञ

डॉ. कलिका मेहता
डॉ. विनायक दुर्गे
सुजाता भुजंग
जयश्री काटीकर
सोनाली गुजर

अनुक्रमणिका

			Duration (in Mins)
1	स्वतःची ओळख	नाव, मूळ गाव, मातृभाषा, व्यवसाय	30 min
2	एकमेकांचा परिचय करून घेणे	संभाषण : तेच प्रश्न द्वितीय पुरुषी एकवचनी व्यक्तीला विचारणे तू काय करतोस ? लिपी : सर्व स्वर	30 min
3	एकमेकांचा परिचय करून घेणे	संभाषण : तेच प्रश्न द्वितीय पुरुषी अनेकवचनी व्यक्तीला विचारणे - तुम्ही काय करता ? लिपी : क गट	30 min
4	प्रश्नवाचक शब्द कोण का/नं माहिती मिळवण्यासाठी आणि खात्री करून घेण्यासाठी. तृतीय पुरुषी एकवचनी पुल्लिङ्गी आणि स्त्रीलिङ्गी व्यक्तीविषयी हा / तो, ही / ती	देश, राज्य, धर्म याविषयी माहिती लिपी : क आणि ख ही व्यंजने सर्व स्वरचिन्हांबरोबर	30 min
5	प्रश्नवाचक शब्द कोण आणि का नं तृतीय पुरुषी अनेकवचनी पुल्लिङ्गी आणि स्त्रीलिङ्गी व्यक्तीविषयी हे / ते, ह्या / त्या	देश, राज्य, धर्म याविषयी माहिती लिपी : ग आणि घ ही व्यंजने सर्व स्वरचिन्हांबरोबर	
6	पुल्लिङ्गी एकवचन, अनेकवचन कितीहा प्रश्नवाचक शब्द	लिपी : च गट	
7	स्त्रीलिङ्गी एकवचन, अनेकवचन	लिपी : च आणि छ ही व्यंजने सर्व स्वरचिन्हांबरोबर अंक 1 ते 90	30 min
8	नपुंसकलिङ्गी एकवचन, अनेकवचन	लिपी : ज आणि झ ही व्यंजने सर्व स्वरचिन्हांबरोबर	

संभाषण क्र. 1 स्वपरिचय

[I] शिकवायचे घटक :

1. स्वतःचे नाव, मूळ गाव, मातृभाषा आणि व्यवसाय सांगणे.
2. मी प्रथमपुरुषी एकवचनी सर्वनाम
3. मी सर्वनामाचे 'माझी' हे रूप
4. काही व्यवसायकवाचक नामे.

[II] पाठ

[मराठी भाषेच्या वर्गातील पहिला तास. सगळे विद्यार्थी आणि शिक्षक एकमेकांना प्रथमच भेटत आहेत. शिक्षिका स्वपरिचय करून दाखवतात.]

1: नमस्कार! मी रोहिणी.

मी मुंबईची

मी शिक्षिका आहे.

माझी मातृभाषा मराठी आहे.

[याप्रमाणे प्रत्येकाने स्वपरिचय द्यायचा आहे.]

2: मी विलास

मी भोपाळचा.

मी इंजिनिअर आहे.

माझी मातृभाषा हिंदी आहे.

